

**Reguláris fegyveres erők elnyomó tevékenysége
társadalmi zavargásokkal szemben.
Néhány gondolat a hadtörténeti példák alapján**

DOI 10.17047/HADTUD.2016.26.E.23

Rezümé:

A szerző azt a sajátos helyzetet vizsgálja, amikor reguláris hadseregek folytatnak fegyveres küzdelmet olyan irreguláris fegyveres erőkkel, amelyek társadalmi-politikai céljaikat fegyveres harc útján kívánják elérni. Napjainkban az aszimmetrikus háborúk problémái azért kerültek előtérbe, mert a katonai pusztító képességek megnövekedésével a totális háború céltalan. Viszont egyes régiókban a meglévő társadalmi, etnikai, vallási ellentétek átmehetnek fegyveres harcba – megfelelő külső támogatás mellett, amelyet viszont a regionális vagy globális nagyhatalmak, politikai erők képesek is biztosítani saját céljaik elérése érdekében. A szerző azokat a feltételeket elemzi, amelyek ilyen sajátos körülmények között lehetővé teszik a reguláris erők sikerét.

Kulcsszavak:

hadtörténet; társadalmi nyugtalanság; felkelések elfojtása.

Andras Solymos

**Use of Regular Military Forces for Counter-Insurgencies.
Thoughts on the Examples of Military History**

Abstract:

The author examines the special situation, when regular armies fight irregular armed forces, what are wishing to achieve political-social aims by arms. Nowadays, the problems of asymmetric wars are in foreground, because the military devastating ability has grown so great, that a full-scale war is aimless. Nevertheless, in some regions the existing social, ethnic, religious conflicts are the possible source of armed fights, if they could receive the needed outside support, from the regional or global great powers, political forces, able to give it – for their own aims. The author analyses the conditions, what are required for the success of regular forces, under these special circumstances.

Key words:

military history; social unrest; counter-insurgencies.

Előre kell bocsátanom, hogy ez a téma voltaképpen olyan nagy és annyira aktuális az emberi társadalom jelenlegi általános fejlődése szakaszában, a mai globalizáció körülményei között, hogy nyilván egy szakcikk keretei nem elegendőek a teljes áttekintés nyújtására – ezért csak néhány fontosnak tűnő gondolat ismertetésére vállalkozhatok.

Az előbb említett körülmények mellett napjainkban döntő jelentősége van annak is, hogy bár a két szuperhatalom küzdelméből az egykori Szovjetunió került ki vesztesként, de széthullása után a jogutód Oroszország továbbra is megőrizte atomnagyhatalmi státuszát, és azt a katonai potenciált, amelyik fenntartotta a „második csapásmérő képességét” – ezzel elrettentő erejét. Közben pedig olyan globális és regionális nagyhatalmak kezdenek jelentős haderőt kiépíteni, amely hatalmak a Szovjetunió szétesése után a világban itt-ott jelentkező hatalmi űrt új szereplőként kívánják betölteni.

Nem véletlen, hogy napjaink hadtudományi gondolkodásában az aszimmetrikus háború problémaköre mindinkább előtérbe kerül, hiszen egy totális, tömegpusztító

tó fegyverekkel vívott háború a mai körülmények között olyan rombolást okozna, amelyet józanul gondolkodó politikai és katonai vezetők nem kockáztatnának meg, bár sajnos a józanság nem mindig és nem mindenütt garantált. (Történelmi jelentőségű tett volt, amikor az 1970–80-as években ennek felismeréséhez – fokozatosan – eljutott az akkori két vezető szuperhatalom politikai és katonai vezetése.)

A politikai célok fegyveres küzdelemmel való elérését egyes politikai erők lényegében helyi háborúk, felkelések formájában, társadalmi nyugtalanságok fegyveres erőszakkal való felerősítése révén, irreguláris erők szervezésével, ezen belül városi terrorcsoportok létrehozásával kísérik meg. A helyi államhatalom fegyveres erői, illetve azok a globális vagy regionális nagyhatalmak, amelyek ilyen-olyan okokból belépnek egy ilyen fegyveres konfliktusba, reguláris fegyveres erőket alkalmaznak, amelyeknek kiképzése, felszerelése eredetileg hasonló típusú katonai erőkkel történő összecsapásra volt tervezve. Ez az alkalmazás azonban többnyire jelentősen eltér az eredeti elképzeléstől és külön felkészítést igényel mind a kiképzés, mind a haditechnika vonatkozásában, különösen ott, ahol a terep és a klimatikus körülmények is eltérők az eredetileg figyelembe vett terület viszonyaitól.

A későbbi fejtegetésekben mellőzöm azokat a mutatós és vitathatatlanul hasznos osztályozásokat, amelyek finom megkülönböztetéseket tesznek békefenntartás, békekikényszerítés stb. tevékenységek között. Ezek voltaképpen diplomáciai ügyek, illetve a használt fogalmak a katonai tevékenységek aktuális, politikailag célszerűnek tűnő korlátozásait írják le, de a választott téma általános vizsgálata szempontjából nem lényegesek. Az is előrebocsátható, hogy ilyen típusú tevékenység a történelem során nagyon gyakran fordult elő, csak a döntő, látványos harctevékenységekre koncentráló történetírási szokások miatt leírásuk, vizsgálatuk a háttérben maradt.

A történelmi régmúlt

Egyértelművé kell tennünk, hogy a történelmi régmúltnak tekinthető időkben nem merült fel ilyen típusú elnyomó tevékenység, mert a győztes fél egyszerűen kiirtotta a vesztes fél lakosságát, illetve annak fegyverfogható részét. Kivételt képezett az a helyzet, ha valami hasznot tudtak belőlük kicsikarni, mondjuk rabszolgává tették, vagy annak eladták őket, esetleg munkára elhurcolták a mesterembereiket, ha a szakterületükön a hódítóknál hiány mutatkozott. Semmiféle erkölcsi megfontolás nem vetett gátat ennek a fajta magatartásnak, pusztán a célszerűség döntött. Ez a gátlástalan népiirtás még nagyon sokáig kimutatható. A korai felfedezések, gyarmatosítások idején is bőven volt rá példa, ha az őslakosok nem elég gyorsan ismerték fel az új igazságokat, sőt még napjainkban is látjuk nyomait a politikai gyűlölködéssel terhelt polgárháborúk vagy a vallási szélsőségesek tébolyától motivált fegyveres konfliktusok során.

A jól szervezett és hatalmas területi hódításokra szert tett Római Birodalom már rendszeresen szemben találta magát a Birodalomhoz csatolt területek lakosságának ellenállásával, amelyet egyértelműen katonai erővel vertek le, a szokásos kegyetlenséggel. (Figyelemre méltó, hogy idővel már megpróbálták olyan vezető réteget kiépíteni közöttük, akik Rómában nevelkedtek, és lojalitást vártak tőlük a későbbiekben.)

A középkortól a hétéves háborúig

A középkor e tekintetben érdekes eseménysora a keresztes háborúkban található, ahol ugyan a hadseregek közötti összecsapások döntő jelentőséggel bírtak, de a keresztesek államainak megalakítása, társadalmuk megszervezése egyértelműen a fegyveres erők elnyomó tevékenységével párosult, ahol a vallási ideológiák keltette fanatizmus gyakran volt a lakosság által elszenvedett szörnyű mészárlások oka.

Dél- és Közép-Amerika spanyol meghódítását is az előzőleg említett kegyetlenség jellemezte, erős keresztényi ideológiával alátámasztva, míg Észak-Amerika vallási értelemben türelmesebb, északnyugat-európai meghódítói inkább a kereskedelemmel és a technológiai-gazdasági fölényük kihasználásával nyertek tért, mintsem az erőszakos „vallási térítés” módszerével.

Afrika nyugati partjain, valamint az Indiába és a Távol-Keletre vezető hajózási útvonal mentén kialakult, eleinte jórészt portugál telepek, erődök korlátozott katonai lehetőségeik miatt csupán a saját védelmükre szorítkozhattak. Ázsiában a hódítók fejlett társadalmakra találtak, technológiai fölényük kevésbé érvényesült, katonai erejüket csak fokozatosan építhették ki és sikereiket főként annak köszönhetőék, hogy kihasználták a helyi hatalmasságok ellentéteit. Természetesen a hódítók egymás közti rivalizálása is jelen volt, a hétéves háború (1756–63) lényegében gyarmati területeken folyt, a franciákat kiszorították a britek Észak-Amerikából, Indiából, és a hajózási útvonalakon a hajózás szempontjából döntő fontosságú helyeket szereztek meg. Az óceáni hajózás és a hajóépítés technikájának fejlődése lehetővé tette jelentős katonai erők és hadieszközök szállítását a meghódított területek biztosítására.

A napóleoni háborúktól az első világháborúig

Témánk szempontjából a napóleoni háborúknak az az epizódja a legérdekesebb, ahonnan a gerilla elnevezés ered. Napóleon testvérét, Joseph-et 1808-ban katonai megszállás keretében tette meg Spanyolország királyának. Ezzel egy olyan, jelentős népi támogatást élvező irreguláris fegyveres ellenállást provokált ki, amely a Portugália felől érkező angol támogatással és a megmaradt spanyol katonai vezetés befolyásával nagy francia erőket kötött le, később ezzel is segítve Wellington ibériai hadjáratának sikerét (1811–12). Maga a gerilla kifejezés is innen ered.

Itt már markánsan megjelennek azok az elemek, amelyek később sorra felbukkannak az ilyen jellegű, irreguláris erők elleni fegyveres küzdelemben.

Az a kiváltó ok természetesen tekinthető, hogy a megszállás eleve ellenérzést vált ki, de a franciák tapintatlansága a mélyen katolikus lakosság vallási érzékenységével szemben (a Nagy Francia Forradalom ideológiai maradványaként) és a rosszul fizetett francia katonák rablásai, erőszakoskodásai, no meg a hivatalos különadók ezt tovább fokozták. Az akkoriban szokásos beszállásolási rendszer sem segítette a kölcsönös megértést.

Mivel az összeköttetés fenntartása nagy erőket kötött le – hiszen a gerilla-támadások bárhol megtörténhettek –, így alig maradt francia katonai erő a gerillák üldözésére, a kezdeményezést pedig képtelenek voltak átvinni a biztosítási feladatok végrehajtása után fennmaradt erőkkel.

A francia katonaság brutális kegyetlenséget tanúsított a lakossággal szemben, például minden megölt francia katonáért négy civil spanyol lakost akasztottak fel, ha nem tudták a gerillákat kézre keríteni. Egyébként a vendée-i felkelés (1793) leverése során az akkor még forradalmi francia hadsereg már szerzett ilyesmiben kellő gyakorlatot odahaza is.

A besorozott francia katonák kiképzettsége és motiváltsága ebben az esetben alacsony szintű volt a hosszú, kimerítő háborúk következtében.

Az angolok által biztosított külső támogatás erkölcsi és anyagi értelemben nagy jelentőségű volt, a franciák az elvesztett trafalgári tengeri csata (1805) óta nem voltak képesek a tengeri úton érkező támogatás és később a brit csapatok beérkezésének megakadályozására.

Bölcsebb francia parancsnokok később megkísérelték megnyerni a lakosságot a vallási érzékenységet figyelembe vevő intézkedésekkel (például vallási ünnepek engedélyezésével), a beszállások megszüntetésével, a katonák túlkapásainak megtorlásával, fizetésük kiadásával, a mezőgazdasági munkák zavartalan végrehajtásának lehetővé tételével.

Helyi fegyveres erők, rokonszenvező segédcsapatok szervezése fontos lépés volt, és erre nyílt is lehetőség. A spanyol társadalomban és az egyes spanyol tartományok között jelentős ellentétek feszültek, így az egyes tartományok politikai hangulata eltért egymástól már előzőleg is, ráadásul a francia felvilágosodás szelleme szintén hatott Spanyolországban, aminek következtében volt némi lehetőségük a franciáknak arra, hogy helyenként az ő oldalukon álló fegyveres erőket szervezzenek a spanyolok egy részéből.

Elvben a franciák által trónra emelt új királynak jó kormányzást kellett volna biztosítania, jobbat, mint az előző volt, és ennek jelentős elégedettséghez kellett volna vezetnie a társadalomban, ezzel legalizálva és elfogadtatva a megszállók által uralt államigazgatást. Ez azonban az akkori történelmi helyzetben megoldhatatlan volt a franciák számára, még ha törekedtek volna is erre. Ebben az időben már Franciaországnak minden forrásra szüksége volt és Napóleon amúgy is úgy vélte, hogy a háború tartsa el önmagát (rekvirálás), ami lényegében a rablás engedélyezését, sőt elvárását jelentette. Mivel a jó kormányzás döntő kritériumának a franciák nem tudtak megfelelni és korlátlan katonai erő sem állt rendelkezésükre, a spanyol gerilla-tevékenység leküzdésére nem volt reális lehetőségük.

Érdeemes megemlíteni, hogy a franciák később, algériai gyarmati harcaik során hasznosítottak bizonyos tanulságokat. Az Abd el-Kader által vezetett felkelés (1832–47) elleni küzdelemben nagy erejű, tüzérséggel megerősített különítményeket használtak fel büntető expedíciók végrehajtására. Elpusztították, elhajtották az állatállományt, lerombolták az építményeket, kezdeményezően léptek fel (amit meg is tehettek a szükséges katonai túlerő birtokában), de ezzel párhuzamosan törekedtek a franciák által támogatott igazgatási bürokrácia működési feltételeinek biztosítására, tehát a „jó kormányzás” követelményének megteremtésére.

A modern gyarmatosítás XIX. századi időszaka rengeteg példát kínál a reguláris katonai erők fegyveres felkelések elleni alkalmazására, ezért csak néhány olyan esetet szeretnék megemlíteni, ami a mai viszonyok szempontjából lényeges elemet tartalmaz mind a módszerek, mind a körülmények vonatkozásában. Az említett időszak talán legmarkánsabb példája a Brit Birodalom maga.

A rivalizáló nagyhatalmak befolyására kitörő lázongásokra és helyi háborúkra vonatkozóan tipikus példa Afganisztán esete. Ennek hágói átjáróként szolgálnak Közép-Ázsia és az indiai szubkontinens között, akkoriban az ott hódító cári Oroszország, illetve az Indiát birtokló és azt az oroszoktól féltő Brit Birodalom területei között. Az elvileg független Afganisztán feletti befolyásért küzdő oroszok és a hasonló célt elérni kívánó angolok tevékenységének eredménye két afgán háború volt (1838, 1842), amelyek nem sok dicsőséget hoztak az angoloknak, mivel – egyebek között – azzal a sajátossággal bírtak, hogy az ellenséget az angolok számára nemcsak a reguláris afgán katonai erő, hanem a helyi harcias törzsek fegyveres ereje és

azok gerillatípusú harceljárása is jelentette. A szemben álló felek kölcsönös brutalitása itt is jellemző volt, sem a szószegő, zsaroló afgánok tettei, sem a végül felülkerekedő britek bosszúállása nem a lovagiasság mintapéldái.

1919-ben, a világháború után még egy háborút vívtak a britek Afganisztánban, már tehergépkocsik, páncélautók és repülőgépek bevetésével. A cél akkor a már forradalmi Oroszország esetleges befolyásának megelőzése volt egy kellően angolbarát kabuli vezetés megteremtésével. Ennek a rivalizálásnak távoli következményei napjainkig elérnek.

A vizsgált időszakra esik az Amerikai Egyesült Államok megszerveződése, területének bővítése a franciák, spanyolok és az őslakos indiánok rovására a telepések számára fontos területek megszerzésével. Ez a tevékenység nem ment a reguláris hadsereg harci alkalmazása nélkül, az indiánok pedig nyilván gerillajellegű ellenállással válaszoltak. Ez időnként komoly kihívást jelentett a katonaság számára, mint például a floridai indiánok elűzése a három seminole háború során az 1800-as évek első felében. Itt is megjelent, egyebek mellett, a „felperzselt föld” technikája, a szószegés a szemben álló felek részéről, a pénzzel való készletelés a terület elhagyására. Mindenesetre igen költséges háborúk voltak ezek, és jelentős veszteségekkel jártak a harcok az Egyesült Államok hadserege számára is.

Időnként ezek a harcok látványos vereségeket is hoztak a reguláris erőknek, mint például Custer alezredes veresége 1876-ban (a polgárháború idején vezérőrnagy volt, de angolszász szokás szerint békeidőben visszatértek az eredeti rendfokozathoz – S. A.), amikor a rezervátumból kitörő indiánokat akarták visszaszorítani egy fegyveres expedícióval. George Custer egy indián falut támadott meg, mert úgy vélte, hogy a harcosok zöme távol van. Tűszokat akart szedni és élő pajzsot alkotni belőlük egy esetleges támadás esetére. Elszámította magát és azt sem vette figyelembe, hogy az indiánok fegyverzete is jobb volt, mint a hadseregben akkor rendszerített fegyverek – a fejlett és korlátlan fegyverkereskedelemnek köszönhetően. A „felperzselt föld” technikája, a tűszedés, a családokkal való zsarolás akkor sem állt távol a katonai vezetők módszereitől.

Ezek a módszerek egyébként nemcsak az indiánok elleni harcokban fordultak elő (ahol azért némi magyarázatot ad ezekre a túlkapásokra, hogy az indiánok sem a humanitás mintapéldái voltak), hanem az amerikai polgárháború során is (1861–65), a fehérek egymás közötti küzdelmeiben. Mivel a déliek (a Konföderáció) erőforrásai voltak a kisebbek, az északiak (az Unió) minden kezdeti hadvezetési hibájuk ellenére végül sikereket értek el. Amikor Grant tábornok lett a főparancsnok, csapatai egy részével a konföderációs Dél szívében nyomult előre, ellenséges környezetben. A déliek jobban rá voltak szorulva a gerillatípusú módszerek alkalmazására, ráadásul a személyes indulatok is nagyok voltak, amit a mindent felégető és elpusztító északi csapatok tevékenysége amúgy is tovább erősített. A lakosság kitelepítése, elűldözése bizonyos körzetekből, az irreguláris fegyveresek azonnali kivégzése, az azokat esetleg támogató civil lakosság statáriális bíróság elé állítása szokásos eljárás volt. Tehát a „felperzselt föld” módszerének alkalmazása, az ellenség erőforrásainak ilyen módon való elpusztítása és az irreguláris, főként az egyenruhát, megkülönböztető jelzéseket nem viselő fegyveresekkel való azonnali elbánás beépült a reguláris erők módszerei közé.

A két világháború néhány tanulsága a megszálló tevékenység vonatkozásában

Az első világháború fő ideológiai hajtóereje a nacionalizmus volt. A társadalom teljes mozgósításához a maximális erő kifejtés érdekében olyan propagandát kellett kifejteni, amely minden állampolgárt elért, akikre pedig ez nem hatott, azokat elítélte a törvény. Ennek ellenére, amikor a nyugat-európai hadszíntéren megmerevedtek az arcvonalak, a főként németek által megszállt idegen területeken – néhány egyedi esettől eltekintve – lényegében súlyos, tömeges atrocitásokra nem került sor, amiben a hasonló kulturális háttér nyilván közrejátszott. Ez elmondható a később kialakuló észak-olaszországi hadszíntérre is.

Végül is nyugaton a franc-tireur (a megszállók ellen harcoló francia szabadcsapat tagja – S. A.) tevékenység sem járt lényegesebb hatással a katonai műveletekre. A német militarizmus keményen lépett fel ez ellen a harcmodor ellen, itt is szedtek túszoikat, alkalmaztak statáriális eljárásokat, bűnözőnek tekintették az ellenállót és nem hadifogolynak.

Más volt azonban a helyzet a keleti arcvonalon és a Balkánon. Galíciában és Szerbiában is a német és osztrák–magyar csapatok olyan területen harcoltak, ahol a pánszláv eszmerendszer hatott – még a Monarchia felségterületén belül is –, jelentősek voltak a különbségek vallásban, társadalmi szokásokban, életmódban és életszínterben. Ezekben a területeken idegenként jelentek meg a katonák és számukra is idegen volt a társadalmi közeg. Mindezt tetézte a helyi etnikai szembenállások sora, különböző nemzeti önkéntes légiók megjelenése a harcoló felek táborában a maguk külön gyűlölködéseivel, az arcvonalak ide-oda tolódásának eredményeként az áruló kollaboránsok, kémek felkutatása, statáriális megbüntetése.

Az első világháború után a klasszikus gyarmattartók megtartották érdekeltségi területeiket, a német gyarmatok betagozódtak a győztesek gyarmatai közé. Azonban a török birodalom szétesése sajátos helyzethez vezetett a Közel-Keleten amiatt, hogy a törökök „határon belül” gyarmatosítottak, hasonlóan a cári Oroszországhoz. Ez viszont mandátumterületek kialakulását hozta. Franciaország a libanoni és szíriai térségben működtetett katonai közigazgatást, míg a britek Palesztinában (és persze már előzőleg is Egyiptomban) működtek hasonló módon. Irakban, Jordániában afféle patrónusként voltak jelen. Mindezt alaposan megkeverte a háború alatt a törökök elleni arab mozgalmak vezetőinek tett számtalan brit ígéret megszegése, nem is beszélve az Egyesült Államok befolyásos köreinek kedvére tett brit Balfour-nyilatkozatról, amely zsidó haza kialakításának lehetőségéről szólt – 1916-ban. Ráadásul a Picot–Sykes-egyezmény miatt nem valósult meg ez sem, és az araboknak tett ígérek sem. Mindez napjainkig megágyazott a Közel-Keleten a feloldhatatlan konfliktusok sorának, amelyeket a térség nyersanyagforrások miatti jelentősége és átjáró-jellege következtében (Szuezi-csatorna, Hormuzi-szoros stb.) megjelenő nagyhatalmi játszmák végképpen felerősítettek.

A második világháborúhoz vezető út mozgósító ideológiáit a tovább élő nacionalizmus mellett olyan eszmerendszerek határozták meg, mint a biológiai alapokra hivatkozó rasszizmus, a szociáldarwinizmus „továbbfejlesztése” és azok – az I. világháborúban vesztes országokban szerephez jutó –, a társadalmi osztályellentétekre hivatkozó, marxi eredetű forradalmi eszmék, amelyek végül egy sztálini önkényuralomban manifesztálódtak a létrejött Szovjetunióban. Mivel a marxi ihletésű társadalmi forradalom gondolata komoly veszélyt jelentett a győztesek számára is, ezért a vesztes országokban – de még a jutalmazásban némileg csalódott, „kisemmizett győztes” Olaszországban is – a demokratikusan gondolkodó győztesek elnézték a fasiszta, vagy ahhoz hasonló diktatúrákat, ha azok elnyomták a kommunisztikus társadalmi megmozdulásokat.

Témánk szempontjából ennek azért van jelentősége, mert a második világháború során az eleinte igen szorongatott helyzetben lévő nyugati szövetségeseknek támaszkodniuk kellett gyarmataik helyi lakosságára, amikor a szintén fasisztoid elveket valló japán hódítók előzönlöttek gyarmataikat és érdekeltségi területeiket, sőt támogatniuk kellett a helyi lakosok küzdelmét az új hódítók ellenében. Emellett égetően szükségük volt a Szovjetunió segítségére (a náci Németországgal való előző kötöttsége ellenére is), és szemétkellett hunyniuk Sztálin „birodalmi” külpolitikájának egyes törekvései felett. Mindez oda vezetett, hogy a háború után az egykori gyarmati területeken élő helyi lakosság önállósulási igényeit és a függetlenségi törekvéseik kommunisztikus jellegű felhangjait nehéz volt negligálni.

A második világháború folyamán a német hadsereg került szembe jelentős megszálló feladatokkal a Szovjetunióban, miközben fő katonai erejét nyilván az arcvonalakon kellett működtetnie. A hatalmas távolságok és a nehezen ellenőrizhető terep miatt tevékenységük csak az összeköttetés fenntartására irányulhatott, a szovjet hadsereg visszavonulása során már előkészített partizánjellegű tevékenységgel szemben kezdeményező módon nem voltak képesek fellépni. Ezzel együtt itt is a már említett jellegzetes elemek bukkantak fel a reguláris katonai erő alkalmazása tekintetében. Elsősorban a partizánok külső támogatását kell megemlíteni. A „nagy föld” és a megszállt területek között működött az összeköttetés, volt támogatás, és a végrehajtandó feladatok illeszkedtek a katonai tervezés soron következő céljaihoz.

Másodsorban fel kell arra is figyelni, hogy a németek oldalán helyi segédcsapatok is működtek. Ennek oka egyrészt a 15–20 évvel azelőtt, az intervenció és polgárháború eseményei során elszenvedett sérelmekben, a nem orosz népesség nemzeti önállósulási törekvéseinek megghiúsulásában keresendő, másrészt a sztálini önkényuralom túlkapásai miatt érzett bosszúvágy is jelentős szerepet játszott. Az ukránok németeket támogató segédcsapatainak létezése (a banderisták ellen még az ötvenes évek elején is fegyveres erővel kellett fellépni), Vlaszov tábornok szerepe, aki német oldalon harcoló, hadifoglyokból verbuvált orosz hadosztályt szervezett és irányított, jól mutatja, hogy a Vörös Hadsereg tagjainak vitathatatlan katonai teljesítménye és áldozatvállalása mellett egyéb tényezők is jelen voltak – szemben az akkori hivatalos propagandával.

Annyit talán még érdemes megemlíteni a téma kapcsán, hogy a náci Németországban a vereség után nem alakult ki nagyobb szabású fegyveres ellenállás a győztesek megszálló csapataival szemben, a lakosság minden fanatizmusa ellenére sem. Ennek a magyarázata az, hogy semmilyen külső anyagi vagy politikai támogatásban nem részesülhettek, ráadásul a totális háború anyagilag, fizikailag és erkölcsileg teljesen kimerítette őket. Így a megszálló szerep a győztesek reguláris erőire – a jelenléten kívül – nem rótt megoldhatatlan feladatokat. Továbbá a „jó kormányzás” feltételeit a megszállóknak sikerült megteremteniük különösen az egykori Nyugat-Németország területén, de a kezdeti túlkapások után az NDK is kirakatállamnak számított az egykori Varsói Szerződés lehetőségein belül, legalább is az életszínvonal tekintetében.

A második világháború után

A második világháború győzedelmes befejezése után az Egyesült Államok sem óhajtott adófizetői pénzén és állampolgárai vérében fenntartani az egykori gyarmattartók birodalmát, sokkal célszerűbb volt szuperhatalmi státuszából fakadó lehetőségeit kihasználnia. A későbbi események, a hidegháború történései során persze megta-

lálták azért a közös hangot az azonos érdekek és értékek mentén a korábbi gyarmattartókkal.

Mivel az 50-es, 60-as, sőt még részben a 70-es évek is a „népi felszabadító” háborúk jegyében teltek, a reguláris katonai erő elnyomó jellegű alkalmazására itt elég érdekes példák adódnak. Elsősorban Kínát kell megemlítenünk, amely a háború előtt az Egyesült Államok és Japán rivalizálásának színtere volt, de a régi orosz érdekeltségek létezése is bonyolította a helyzetet. Pontosabban ez polgárháborúvá lett, így témánk szempontjából nem lehet jellemzőnek tekinteni, azonban Mao Ce-tung elvei igen erősen hatottak a későbbi felszabadító harcok ideológusaira.

Mao három fontos lépést különböztetett meg a folyamatban. Először a nép között a társadalmi bázis megteremtését, ezután a felszabadító fegyveres szervezet kiépítését és végül a harc megvívását a nép támogatásával. Lényeges elem a gondolkodásában, hogy végül a „partizán” fegyveres erőt egy új állam reguláris fegyveres erejévé kívánta átalakítani. A japánok elleni harcban még volt együttműködés közte és a kínai nacionalisták oldalán működő különböző hadurak között, majd egymás ellen fordultak és végül a kínai kommunisták győztek Csang Kai-sek felett, amiben a szovjet segítség és támogatás jelentős szerepet játszott.

Ezt a fajta donációt a kínaiak tovább vitték és részben sikeresek is voltak a koreai háborúban és eredményesek a vietnamiak franciák elleni harcának támogatásában is. Ezekben az esetekben döntő fontosságú volt a közös határ léte, ugyanis a korszerű fegyverekkel és a nagy mennyiségű lőszerrel való ellátás – nem beszélve az egyéb katonai szükségletekről – olyan technikai-ipari háttérrel igényel, amely nélkül korszerű és eredményes harctevékenységet nem lehet folytatni, bármekkora is a lelkesedés.

A térségen belül, azokban az országokban viszont nem voltak sikeresek a szocialista dominanciájú felszabadító mozgalmak, ahol nem volt közös határ és így sikerült a nyugati szövetségeseeknek a nemzeti mozgalmakat nagyobb társadalmi változás nélkül előbb-utóbb a számukra is elfogadható államalakulat létrehozása felé terelni (gondolok itt Szingapúrra, Malajziára vagy a Fülöp-szigetekre, de Indonézia is példa lehet).

A reguláris erők itteni eredményességének forrása elsősorban a felkelők számára történő külső támogatás megakadályozásában rejlett, de komoly szerepet játszott az is, hogy a reguláris erők igyekeztek megnyerni a lakosságot (ebben az élelmiszer-elosztás közben tartása is szerepet játszott). Itt is működött a megerősített körzetek, erődök körül végzett, onnan kiinduló támadó tevékenység, továbbá a lakosságnak azt a részét, amelyik képes lett volna ellátni a felkelők erőit, védett, „stratégiai falvakba” igyekeztek összpontosítani (ez a módszer majd visszaköszön az Egyesült Államok vietnami háborújában). A cél a „nép” és a felkelők szétválasztása volt a kettős hatalom kialakulásának elkerülésére. Jól kihasználták azokat a társadalmi feszültségeket is, amelyek a helyi őslakosság és az évszázadok alatt betelepült kínaiak társadalmi szerepéből, a társadalomban elfoglalt helyzetéből adódtak.

A II. világháborút követő időszak konfliktusos körzeteinek jellegzetes területe volt a brit igazgatás alatt álló Palesztina. Rendkívül ellentmondásos helyzet alakult ki, mert a két világháború közötti időszakban az eredetileg is őslakos zsidó etnikum létszáma bevándorlókkal bővült, a háborúban elszenvedett atrocitások után pedig az európai zsidóság túlélőinek betelepülése igen nagymértékűvé vált. Ebben a térségben a cionista ihletésű mozgalmak keretein belül már a két világháború közötti időszakban fegyveres önvédelmi szervezetek alakultak az ellenségesen reagáló arab lakossággal szemben. Ezek a szervezetek akkor még keresték az együttműködést a britekkel a helyi arab lakosság ellenében, azonban a háború után érkezettnek látták

az időt – figyelembe véve a nemzetközi helyzet alakulását is – Izrael állam megteremtésére. Ez azonban a britek számára akkor nem volt kívánatos, ezért a zsidó lakosság fegyveres erői gerillajellegű fegyveres tevékenységbe kezdtek a britek reguláris erőivel szemben, és igyekeztek elüldözni a helyi arab lakosságot is, mivel a nemzetközi helyzet olyan volt, hogy Izrael állam létrehozása a „levegőben lógott” és ők a lakosság etnikai arányainak megváltoztatására törekedtek.

Nyilván mesze meghaladja ennek a cikknek a kereteit a máig tartó arab–izraeli konfliktus eseményeinek részletesebb tárgyalása, de érdemes néhány, ma is jelen lévő módszerre felfigyelni. Az angolok katonai erőikkel a közigazgatási és közlekedési szempontból fontos helyeket igyekeztek szilárdan kézben tartani és egyes nagyobb területek időnkénti lezárásával, átvizsgálásával ellenőrizni a lakosságot, és így, razziák sorával kiszűrni a fegyveres csoportok tagjait. Statáriális törvényeket vezettek be és szigorú büntetéseket róttak ki.

A cionista mozgalmak irreguláris erői igyekeztek destabilizálni a brit igazgatást. Támadásokat hajtottak végre brit katonai és rendőri személyek, bázisok, parancsnokságok ellen, robbanóanyaggal megrakott teherautókat irányítottak a célpontokra, utakat aknáztak alá, börtönöket rohamoztak meg. A statáriális halálos ítéletekre elraboló brit katonák felakasztásával reagáltak, 1946. július 22-én pedig az Irgun nevű radikális szervezetük felrobbantotta Jeruzsálemben a brit vezetés székelyül szolgáló Dávid Király hotel egyik szárnyát, 91 halottat és 45 sebesültet produkálva. Ez a módszer egyébként napjainkig tapasztalható, az Egyesült Államok saját szélsőségesei is robbantottak szövetségi hivatali épületet, Bejrutban amerikai tengereszgyalogosok épületét robbantották fel palesztinok, a New York-i ikertornyok elleni első merénylet is ilyen volt.

Jelentős külső támogatást kaptak a cionista fegyveres mozgalmak a nemzetközi zsidó szervezetektől. Sok háborút megjárt, tapasztalt katona csatlakozott hozzájuk, és a háború során a zsidó lakosságot ért szörnyűségek miatt nagy nemzetközi rokonszenv is kísérette egy önálló állam létrehozására irányuló erőfeszítéseiket, amit még tetézték a nagyhatalmak különböző külpolitikai megfontolásai. Mindez oda vezetett, hogy a Palesztinában elszenvedett veszteségek, a feloldhatatlan feszültségek, a nemzetközi nyomás és az Egyesült Államok elvárásainak való megfelelés kényszere miatt a britek az ENSZ-re hagyták a probléma további kezelését és 1948 májusában kivonták erőiket, megszűnt a brit közigazgatás, visszavonták a mintegy 10 000 brit katonát, a térség arab államai pedig azonnal megtámadták Izraelt.

Témánk szempontjából még két, ide kötődő esemény érdemel figyelmet. 1948 szeptemberében Jeruzsálem akkor nemzetközi, semleges negyedében sikeres merényletet követtek el a svéd Bernadotte gróf ellen, aki az ENSZ képviselője volt. Hivatalosan Izrael soha nem tudta megállapítani a merénylők kilétét. Valószínűsíthető azonban, hogy a szélsőséges cionista Stern-csoport követte el a merényletet, mivel Bernadotte-ot nem tartották ügyükkel rokonszenvezőnek, és így érték el, hogy helyére az amerikai Ralph Bunche kerüljön – tehát gerillamódszerekkel értek el külpolitikai eredményt. A másik említésre méltó esemény az volt, hogy 1946 októberében robbantásos merényletet követtek el a római brit nagykövetség ellen, Ausztriában és Németországban pedig brit hivatalos személyek ellen történtek nekik tulajdonítható támadások. Ez a módszer (ti. az ellenség távoli hátszögében elkövetett merénylet) a mai napig hatékony eszköz a hasonló módszerekkel operáló irreguláris fegyveres szervezeteknél, bár az ilyen típusú merénylet megakadályozása nyilvánvalóan belbiztonsági probléma. Mindenesetre a győzelmesen megvívott arab–izraeli háborúk után ma az izraeli fegyveres erőknek kell szembenézniük ugyanazokkal a gondokkal, amelyeket az elődeik a briteknek okoztak annak idején. Mindenképpen azt a követ-

keztetést kell levonnunk, hogy a hatékony külső segítség és a szerencsés külpolitikai konstelláció, valamint a széleskörű lakossági támogatás sikeressé teheti a fegyveres felkelést a reguláris erőkkel szemben.

A franciák Algériából voltak kénytelenek kivonulni, annak ellenére, hogy a francia telepések olyannyira országuk integráns részének tekintették Algériát, mintha az francia megye lett volna, ráadásul sok együttműködő helyi lakos is a reguláris fegyveres erőket támogatta. Itt az volt a jellegzetesség, hogy zömében bevonultatott katonákkal operált a francia hadsereg – szemben az Indokinában harcoló, lényegében hivatásos hadsereggel. Ennek veszteségei és a távoli hadszíntéren a francia ültetvényesek érdekeiért folyó küzdelem megpróbáltatásai kevéssé érintették meg az otthoni lakosságot, annál inkább az algériai harcok veszteségei, ráadásul a behívott katonák sem voltak különösebben motiváltak az algériai francia lakosok és arab szimpatizánsaik kiváltságainak védelmére. Megdöbbentő volt a küzdelemben a mindkét fél részéről megjelenő barbár kegyetlenség is. Itt láthatjuk a reguláris fegyveres erő alkalmazásának belpolitikai veszélyeit, mert ha hiányzik a motiváció a hadseregben és a hazai belpolitika is megosztott az alkalmazás céljaiban, akkor nem képes elfogadni a szükségszerű áldozatokat, a barbár kegyetlenségről már nem is beszélve. Ez a tény súlyos belpolitikai válságot generált magában Franciaországban, amelynek megoldásában de Gaulle tábornok minden személyes tekintélyére szükség volt.

A belpolitikára való visszahatás rendkívül megerősödött a későbbiekben a történelem további konfliktusainak során is. Ilyen hatás eredménye volt az Egyesült Államok vietnami kivonulása, ami később a hadsereg jelentős átszervezéséhez is vezetett az önkéntesekből álló, lényegében hivatásos hadsereg irányába. A szovjetek afganisztáni beavatkozásának fiaskója pedig nagy szerepet játszott a Szovjetunió széthullásának előzményeiben. Ezekben a jelenségekben komoly hatása volt a média technikai lehetőségei ugrásszerű fejlődésének is, amit napjaink hasonló konfliktusai is mutatnak, ahol az irreguláris erők politikai vezetése akcióival kifejezetten rájátszik a médiában való szereplésből adódó vélt vagy valós előnyökre. Az internet maga pedig a befolyásolás olyan lehetőségévé vált, amely tág teret nyit a legsötétebb demagógiának és a politikai machinációknak is – ráadásul szinte ingyen.

Érdekes, bár meglehetősen speciális tapasztalatot hozott a szovjetek afganisztáni beavatkozása az alkalmazott csapatok vonatkozásában. A beavatkozás első szakaszában közép-ázsiai feltöltésű alakulatokat vetettek be abban a hitben, hogy könnyebben elfogadják őket az afgánok, és feltételezték, hogy a személyi állományban a Szovjetunióhoz való kötődés szilárdan felülkerekedik a mohamedán gondolkodással, a közép-ázsiai szokásokkal és életmóddal szemben. Ez nagy tévedésnek bizonyult, a befolyásolás fordítva működött, mutatva, hogy a politikai önáltatás milyen súlyos következményekkel járhat a fegyveres erők alkalmazása során. Később, a Szovjetunió európai területeiről feltöltött csapatok már sokkal jobb katonai teljesítményt nyújtottak.

A sajátos terepviszonyok, a magashegységek, az alapvetően vidéki területeken folyó harctevékenység megkövetelte, hogy a járművek fegyverei magas szögterományban is képesek legyenek tüzelni, széleskörűen kellett alkalmazni a merev szárnyú légierőt és a helikoptereket mind harci, mind szállítási feladatokra, át kellett venni a kezdeményezést, ráadásul oly módon, hogy megakadályozzák a gerillaerők menekülését, tehát ejtőernyősök, légideszantok segítségével lezárni a visszavonulás lehetséges útvonalait. Fontos szerepet játszott a gerillaharcot folytató erőket támogató lakosság elüldözése, tömegesen menekültek el a szomszédos Pakisztán törzsi területeire. Mivel innen érkezett a támogatás és a fegyveres csoportok is innen hatol-

tak be, a határ lezárására nagy erőfeszítéseket tettek a légierő járőrözésével, rajtaütésekkel, az útvonalak elaknásításával, robbanó csapdákkal.

A kényszerű szovjet kivonulásban – a belpolitikai okokon túlmenően – igen nagy szerepet játszott az a külső segítség, amelyet az Egyesült Államok és szövetségesei, meg egyes arab államok biztosítottak a felkelők számára a kétpólusú, világméretű szembenállás okán. Az elmenekült lakosság segélyezése, a fejlettebb fegyverrendszerek biztosítása a harcolók számára, a hadianyaggal való ellátás a korszerű viszonyok között a siker nélkülözhetetlen feltétele, hiszen a modern harctevékenység olyan mértékű anyagfelhasználással jár, amelynek előteremtésére az irreguláris erők önmagukban nem képesek, kizárólag támogatóikra kell hagyatkozniuk, hiszen még az esetleges zsákmányolt anyag is elfogy előbb-utóbb.

Afganisztán esetében is azt látjuk, hogy a reguláris szovjet és afgán erők hosszú, ám végül is hatékony elnyomó tevékenysége azért is fordult kudarcba, mert a felkelők rendelkezésére bocsátott és viszonylag egyszerűen kezelhető, vállról indítható Stringer-típusú föld– levegő rakéták megtörték azt a légi fölényt, amellyel odáig a szovjet és a reguláris afgán csapatok bírtak. Rengeteg egyéb tényező is közrejátszott, összetett problémáról van szó, de a külső támogatás jelentőségét jól mutatja ez a példa.

Nagyon lényeges a helyi támogató fegyveres erő megszervezése. Afganisztán esetében is látjuk, hogy a szovjet kivonulás után az általuk létrehozott és támogatott rezsim fegyveres erői még sokáig képesek voltak ellenállni a felkelésnek, tehát volt jelentős társadalmi támogatottságuk is.

Az Egyesült Államok vezetésével zajló iraki beavatkozások esetében is fontos volt azoknak a politikai és katonai erőknek a megszervezése, létrehozása, amelyek képesek a háború végső céljainak megfelelő politikai rendszer fenntartására. Ehhez viszont helyesen kell megítélni az adott társadalomban zajló tényleges folyamatokat, fel kell ismerni, hogy a kívánatosnak tartott ideológiai, társadalmi rendszer víziója mennyire van beépülve az adott közösség gondolkodásába. Ha ebben tévedés történik, súlyosak a következmények. Ezt láthattuk akkor, amikor annak idején, Indokínában a franciák Bao-Dai császárra tettek, vagy az amerikaiak Diemre. De nem bizonyult vigasztalóbbnak a helyzet napjaink Irakjában vagy az „arab tavasz” illúziójában érintett országokban sem. Ráadásul ahol vallási, etnikai, törzsi megosztottság is árnyalja a képet, valóban nehéz a megfelelő döntéseket meghozni.

Az urbánus területeken jelentkező felkelő tevékenységgel szemben bonyolult dolog reguláris katonai erőket alkalmazni a már kifejtett okokból, hiszen az a pusztítás, amire a katonai erő képes, városi körülmények között tömegmészárlássá fajulna, aminek messze ható külpolitikai következményei is lehetnek. Ha pedig a katonai alakulatok nem használják ki képességeiket, városi körülmények között tehetetlen célpontok lesznek. Az izraeli– arab harcok, a franciák algériai háborúja és az évtizedes észak-írországi konfliktus esetében jelentkezett jellemzően ez a fajta probléma. Az algériai esetben a mindkét fél részéről jelentkező rendkívüli brutalitás és ennek a médiavisszhangja végül is a formális siker ellenére mind a francia belpolitikában, mind a külpolitikai következményekben oda vezetett, hogy Franciaországnak fel kellett adnia Algériát.

Az izraeli– palesztin konfliktusban az izraeli hadsereg döntően a megtorló szerepét játssza, az intifada eseményei elsődlegesen belbiztonsági kérdésként jelentkeznek. Ehhez hasonló a helyzet a fejlett európai országokban és az Egyesült Államokban is, amikor – általában egy külföldi irreguláris fegyveres mozgalomhoz köthetően – városi terrorista csoportok bukkannak fel, amelyek a demokratikus politikai rendszerek adta lehetőségeket kihasználva vagy az érzékeny infrastruktúrára tá-

madnak, vagy nagy médiafigyelmet biztosító látványos, elrettentő akciókat szerveznek, kiprovokálva a biztosan bekövetkező fegyveres válaszlépéseket, politikai játszmáik érdekei szerint. Az ilyenek elleni küzdelem lényegében nem igényli a reguláris katonai erők alkalmazását, belbiztonsági a feladat, legfeljebb az infrastruktúra védelmében bukkanhat fel az igény katonaság bevetésére.

Az északír konfliktusban, bár a brit katonai alakulatok nagy számban voltak jelen, a reguláris katonai erők nem voltak a lehetőségeikhez mérten alkalmazva, hiszen kis akciók sorozata zajlott folyamatosan a konfliktus kiélezettebb szakaszaiban. Ez némi harci tapasztalatot ugyan hozhatott, de semmiképpen nem nagyobb kötelek számára. Úgy vélem, hogy a végletesen megromlott belpolitikai helyzet, a lakosság évszázados megosztottsága, a kölcsönös sérelmek sora annyira kényes szituációt teremtett, amelyből pusztán katonai erővel nem lehetett kiutat találni. A brit kormányhoz hű lakosságból itt is megszervezték a helyi kiegészítő rendőri alakulatokat az IRA-val szemben, és az eseményeket vizsgálva itt is megtalálhatóak azok a nemzetközi „csereüzletek”, amelyeket az ír felkelők különböző arab fegyveres mozgalmakkal, vagy az azokat támogató államok titkosszolgálateival kötöttek, hasonlóan Nyugat-Európa egykori városi gerilláinak efféle üzleteihez.

A reguláris erők és a civil lakosság viszonya

Még egy témát nem hagyhatunk figyelmen kívül, amely modernnek tekinthető körülmények között először talán az osztrák–magyar csapatok szerbiai harcaiban jelent meg és napjainkig visszatérő kérdés. Ez a megszállt terület polgári lakossága és a megszálló reguláris hadsereg katonái közötti viszony lélektana.

Szerbiában lényeges, erősen befolyásoló tényező volt, hogy a törökök ellen vívott függetlenségi harcok, a világháborút közvetlenül megelőző két Balkán-háborúban elért szerb sikerek és 1914-ben a Monarchia csapataival szembeni eredményes ellenállás igen csak felfűtötte a nemzeti öntudatot. A sok helyen nehezen járható hegyvidéki terep előnyei, a fegyverviselés általános elterjedtsége gyakran készítette fegyveres ellenállásra a lakosságot. Ez viszont a legdurvább válaszlépésekre adott okot a kezdeti sikertelenség miatt amúgy is frusztrált osztrák–magyar hadvezetésnek.

Amikor 1915 végén a németek segítségét is igénybe véve sikerült leverni Szerbiát, a görög Szalonikiben újjászervezett szerb hadsereg tagjai bőségesen szolgáltattak propaganda-anyagot a megszálló osztrák–magyar hadsereg túlkapasáiról, a sebesültek legyilkolásáról és a civil lakosság ellen foganatosított statáriális törvények miatti tömeges kivégzésekről (fotók, felakasztott civil férfiak és nők sorai, mellettük a végrehajtó katonákkal). A szerb propaganda külön kiemelte a Monarchia horvát és bosnyák alakulatainak kegyetlenségét. Olyan osztrák–magyar parancsokat is citáltak, amelyek a civil lakossággal szembeni gyanakvást fokozták, mondván, hogy irreguláris erők orvlövész akcióira kell számítani szerb részről – ami nem is volt alap-talan.

Meg kell viszont értenünk azt a speciális lélektani helyzetet, amelybe egy modern, reguláris hadsereg katonája ellenséges, de civil környezetben kerül. Egy harcoló katonai alakulat idegen társadalmi közegben egy, az elvben békés, polgári lakosság részéről indított fegyveres támadásra abnormális agresszióval reagál, aminek megértéséhez nem kell a pszichológia professzorának lenni. Ha időben előre tekintünk (akár napjaink olyan beavatkozásaira is, ahol reguláris fegyveres erők alkalmazására került sor felfegyverzett irregulárisokkal szemben), figyelembe kell vennünk,

hogy a katonákat arra képezik ki, hogy ellenfeleik számára a fegyveres küzdelem során három lehetőség létezik csupán: meghalnak, megsebesülve harcképtelenné válnak vagy megadják magukat. Az olyan kifinomult, az ellenálláshoz képest arányos játszódások, amelyek demokratikus társadalmakban a belbiztonsági erők és a különböző, erőszakosan fellépő tüntetők között szokásosak, lényegében tökéletesen idegenek a katonák számára. Sajnos, ez az a pont, amit nem nagyon szoktak megérteni a politikusok, amikor reguláris katonai erőket vetnek be, de úgy, hogy korlátozzák őket a rendelkezésükre álló fegyverzet és harceljárások alkalmazásában.

Természetesen felmerül ilyenkor az a megfontolás, hogy statáriális körülmények között is működik a (katonai) igazságszolgáltatás, léteznek törvények, emberi jogok stb., de aki valaha is látott közlelő katonai alakulatot, az nagyon jól tudja, hogy még honi viszonyok között, békében, gyakorlatok során is mennyi súrlódást kell elsimítani a lakosság és a katonák között (a teljes kölcsönös jó szándék feltételezése mellett is). Tehát a konfliktus „kódolva van”. Ha meg egy szimpla járőrözés során hátba lövik vagy felrobbantják a legjobb bajtársamat számomra teljesen idegen életfelfogású, idegen kultúrájú emberek, el fog szabadulni a pokol, akármekkora együttérző, megértő humanista vagyok is, ha meg az sem, akkor viszont pláne – az egyszerű katona szintjén ez így jelenik meg és a parancsnokaik gyakran el is nézik ezt nekik.

Külön probléma a foglyok kérdése ilyen esetekben. A katonák nincsenek kiképezve irregurális ellenfelekkel szembeni „börtönőri” munkára, ellenszenvük a „lesipuskásokkal” szemben nyilvánvaló, és a hadseregben a szolgálat jellegéből eredően az egyén alávetettsége még békeviszonyok között, egymással szemben is időnként kirívó, abnormális bánásmódhoz vezethet (ha a tisztikar nem tartja kézben az alakulatot). Ez a jellegzetesség ilyen körülmények között melegágya az iraki amerikai katonai börtönben történetekhez hasonló, nemzetközi felháborodást kiváltó eseményeknek. Véletlenül sem akarok felmentést adni a katonai és emberiességi törvények megsértőinek, azonban a békés életet élő, humanista felfogású egyéneknek is tisztában kell lenniük a valóságos veszélyhelyzetek körülményeivel, mielőtt erkölcsi ítéleteket fogalmaznak meg íróasztal mellől.

Végül is, összefoglalásként néhány tanulság kínálkozik, amelyre már a régi spanyol felkelés tárgyalása során is igyekeztem felhívni a figyelmet:

A reguláris katonai erővel történő megszállás mindenképpen ellenérzést vált ki, ezt csak tompítani lehet, de elkerülni szinte lehetetlen.

- A helyi vallási, törzsi, etnikai viszonyokat, érzékenységeket nagyon kell ismereni, hacsak korlátlan katonai erő nem áll rendelkezésre, mert felesleges ellenállást vált ki minden, e téren elkövetett tévedés.
- Az összeköttetés fenntartásán kívül akkora katonai erőre van szükség, amellyel a kezdeményezést saját kézben lehet tartani, különben álló céltáblává válnak a katonák.
- Kerülni kell a brutális kegyetlenséget, mert ez felesleges ellenállást szül és propagandisztikus támadásokra alkalmas felületet ad – persze ez nem jelentheti a határozottság feladását.
- A mai fegyveres küzdelmet nem lehet megvívni megfelelő fegyverzet, lőszerellátás, járművek, üzemanyag-utánpótlás nélkül, és a lakosságot sem lehet kifosztani, (sőt éppen ellenkezőleg, anyagi javakkal kell ellátni a szimpátia biztosítására). Ez kívülről történő fizikai anyagszállítás és jelentős pénzügyi támogatás nélkül lehetetlen. Ha ezt a támogatást az alkalmazott reguláris fegyveres erővel és diplomáciai-gazdasági eszközökkel nem lehet megakadályoz-

ni, olyan reménytelen helyzetek alakulhatnak ki, mint amilyen az Egyesült Államok vietnami háborúja vagy a szovjetek afganisztáni beavatkozása volt.

- A katonák megfelelő motiváltsága nélkülözhetetlen, ugyanígy célirányos kiképzésük, a terület viszonyainak megfelelő fegyverzettel és egyéb haditechnikai eszközökkel való ellátásuk szintén.
- Mivel az általános gyakorlat szerint ma már önkénteseket, professzionális katonákat vetnek be ilyen feladatokra, kisebb a belpolitikai kockázata a veszteségek miatti indulatoknak. De azért a hivatásos katona elvesztése is okozhat társadalmi felzúdulást, különösen, ha nincs meg a belpolitikai konszenzus a fegyveres erő ilyen alkalmazására, nem magyarázták el kellően ennek szükségességét a kiküldő ország lakosságának.
- A fegyveres erővel elérendő egyik cél a „jó kormányzás” kell, hogy legyen. Erről meg kell tudni győzni a helyi lakosságot és meg kell szervezni azokból a szövetséges, helyi fegyveres erőket, mert ma már sehol nem lehet hosszú ideig idegen csapatok állomásoztatásával fenntartani politikai rendszereket.

Mindez igen sokba került a múltban is és ez a jelenben sincs másképpen. Nem is kockázatmentes a reguláris fegyveres erők ilyen alkalmazása, mert mindaddig, amíg a világméretű politikai szembenállás erőszakos módszereit nem írja felül a globális érdek a konfliktusok békés megoldására, mindig megjelennek azok a „támogatók”, akik lehetővé teszik irreguláris erők fellépését a világ különböző területein. Addig viszont elkerülhetetlen is lehet a katonai erő *megfelelő* alkalmazása, és itt a megfelelően van a hangsúly.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Beckett, Ian F. W.: Modern Insurgencies and Counter-insurgencies. Routledge, 2001
 Westwood, J. N.: The History of the Middle-East Wars. Bison Books Ltd. London, 1991
 Cordesma, A. H. – Wagner, A. R.: The Lessons of Modern War, Vol. III. Westview Press, 1990
 Liddel Hart, B. H.: History of the First World War. Pan Books, London, 1972
 Berend, T. I.: Válságos évtizedek. Gondolat, Budapest, 1982